

Modhur sina. Gudh Hiälpi Siälen. Henne är wäl nu.»¹ I *De Fierdhundria* finnes en översättning av inskriften till latin; översättningen har till grund den läsning som t. ex. återfinnes i Bureus' *Monumenta* 1624, d. v. s. runföljden 94—99 *æ · uel nu ·* saknas: »Gisselus et Ingemundus boni juvenes fieri fecerunt signum Halfdano patri suo et Eutislæ matri suæ. Deus adjuvet animam illius.» I *UFT* (1871) lämnar Carl Säve en riktig översättning av inskriften: »Gissel och Ingemund, gode drängar (d. ä. tappre kämpar), läto göra minnes-märke efter Halfdan, sin fader, och efter Aydis (= Ödis), sin moder. Gud hjelpe nu väl hennes själ.»

I stort sett samma översättning finnes i *Runverser*, där Brate tillägger: »Af denna inskrift är kanske början i metrisk form: *Gisl auk Ingimundr, / góðir drængar, / gærva létu*. För detta antagande talar att *gærva* synes hafva blifvit ställdt framför *létu* för allitterationens skull.» Bugge »antager, at *Gisl auk Ingimundr* ikke er Vers, men at man med tilsigtet Allitteration dertil har knyttet de versificerede Linjer:

*góðir drengar
gærva létu,*

som sandsynlig er laante fra en ældre Indskrift.» Vad Bugge menar med att »de versificerede Linjer» skulle ha lånats från en äldre inskrift är ovisst.

De personnamn som förekomma här äro alla kända från andra svenska runinskrifter. *Gisl* finnes belagt på ett 15-tal runstenar (se U 492) och *Ingimundr* på ett 10-tal (se U 72 och Sö 194). Även faderns namn, *Halfdan*, har varit ganska vanligt; se U 229. Kvinnonamnet *Öydis* är eljest endast belagt en gång i runinskrifterna, nämligen på Sö 357.

U 808 är det hittills enda exemplet på att både *vel* och *nu* tilläggas den vanliga bönen för den dödes (eller dödas) själ.

Runformer, ornamentik, skrivningar och huggningsteknik tala för att U 808 har ristats av Balle.

809. Härvesta, Nopskäl, Fröslunda sn.

Pl. 117, 118.

Litteratur: L 746, D 1:111. J. Bureus, Fa 6 s. 115 n:r 30 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 121, Fa 1 s. 29; F. Burman i *Nova Acta R. Societatis Scient. Upsaliensis*, Vol. 5 (1792), s. 303; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1862 (ATA); O. Gumælius och C. W. Paykull, Några ord till upplysning om bladet »Sigtuna» (1865), s. 54; K. Strömbäck, *Biskopskulla—Fröjeslunda Minne*, 1873 (ATA, Brevserie 1); S. H. Adlersparre, *Omkring Sigurdsstenarna* (i: *Personhistorisk Tidskrift* 18, 1916), s. 7; E. Öhlén, *Skrivelse till Vitterhetsakademien den 5/10 1918* (ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 71; O. von Friesen, *Bynamn på de uppländska runstenarna* (i: *Namn och Bygd* 1930), s. 90.

Äldre avbildning: Dybeck, D 1:111.

Runstenen står i en åkerren 600 m. ÖSÖ om skälet mellan stora landsvägen Litslena kyrka—Örsundsbro och vägen Biskopskulla kyrka—Hjälsta kyrka, 14 m. VNV om Härvesta lada, 4 m. N om landsvägen till Hjälsta kyrka. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Enligt Fa 6 (Cohl) stod stenen »i Nopskiäl giärde i Fröslunda S.»; Fa 5: »Fröslunda Nopskäl» (L 746: »Nopskäl»; stenen upptages ej i *Bautil*). — I sin reseberättelse för år 1862 skriver Dybeck: »Runstenarna i Noppskäls by [= U 810] och giärde [= U 809] granskades. Båda tarfva snar omvårdnad.» I *Sveriges runurkunder* beskrives platsen på följande sätt: »Står invid och på norra sidan om häradsvägen mellan Hjellstads och Fröslunda kyrkor, en åttiondedels fjerdingsväg från Härvesta by i Fröslunda socken». I beskrivningen till Geologiska bladet »Sigtuna» uppges,

¹ Spärrat av S. J.

att en runsten står »mellan landsvägen och den från Nopsgärde by (å 'Enköping'sbladet) utflyttade gården, som ligger strax vid kartkanten.» Kyrkoherde K. Strömbäck: »Der står invid häradsvägen mellan Fröjeslunda och Hjelsta Kyrka (Sala vägen) ej långt från en större lada, på norra sidan om vägen en runsten med inskrift... Sedan stenen nu är genom förf. åtgärd uppgräfd och upprest i hela sin längd, ser man midt i ormslingan ett stort 8 uddigt kors. Stenen är flyttad ett par alnar från sin förra plats till dikesrenen bredvid vägen, i st. för att i en gärdesåker blifva skadad af plogbillen.» År 1918 rapporterades till Vitterhetsakademien: »Vid Nopskäle (eller Nopsgärde) gård i Fröjeslunda socken fann undertecknad [= E. Öhlén] i går en i jorden sjunken hel? runsten, okänd?, försedd med talrika runor. Vädret tillät ej densammas aftecknande. Ville vördsammast föreslå att... jag... låter uppresa samma».

Grå gnejsgranit. Höjd 1,56 m., bredd 0,90 m. Ristningen är tydlig; linjerna äro smala. Upp till t. v. är ett stycke av stenen avslaget, varvid fyra runor ha skadats.

Inskrift:

burn : auk : kisl : ristu : stin : þin̄si : eftir : antuit : fap̄ur : sin : buki : herfistam : frenta : karþars
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

Biorn ok Gisl ræistu stein þennsi æftir Andvett, faður sinn; byggi Hærvista(ðu)m, frænda Gærdars.

»Björn och Gisl reste denna sten efter Andvätt, sin fader; bodde på Härvesta, Gärdars frände.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Före 1 **b** finnas visserligen ett par fördjupningar, men dessa äro icke huggna. 13 **i** är ej stunget, ej heller 19 **i**. Av 21 **p** återstår endast nedre hälften på grund av att stenkanten är bortslagen; detsamma gäller 22 **i**, 23 **n** och 24 **s**. I 23 **n** kan bst svagt skönjas t. h. om hst, alldeles i kanten av skadan. I 24 **s** kan också mycket svagt skönjas ett spår av mellanleden, t. v. om den undre, bevarade leden. 26 **e** är tydligt stunget. I 33 **t** är vänstra bst skadad. 34 **u** är skadat i toppen. I 40 **u** har bistavens översta del gått förlorad genom flagring. 46 **u** är ej stunget. 50 **e** och 60 **e** äro stungna. 65 **a** är säkert. Efter 70 **s** finnes en grund fördjupning, som ej är huggen. — Fa 6 (Cohl): Runföljden 21—25 markeras som bortfallen. 50 **i**, 65 **o**; samma läsning i Fa 5. — Dybeck: 65 **i**.

Bureus tolkar inskriften på följande sätt (Fa 5): »Bernus et Giselus erexerunt saxum in mem. AndViti patris Buggonis Hiruistam cognati». En liknande tolkning återfinnes hos Burman: »Biurn & kisl lapidem erexerunt Antvito patri, Bukonis & Hirvistari cognato.» En korrekt översättning lämnar C. Säve i *UFT*: »Björn och Gissel ristade denne sten efter Andvit (?), sin fader, Gerdars frände, (nl. han) bodde i Herfvestad.»

Inskriftens personnamn äro alla välkända. Namnet *Gisl* förekommer också på den närbelägna Enbergastenen, se U 808; det är icke fråga om samme man. Om *Andvettr* se Sö 266 och om *Gærdarr* U 72, där dock en äldre och oriktig läsning av namnet på U 809 anföres.

Runföljden 49—57 **herfistam** åsyftar givetvis byn Härvesta, vilken, som redan Strömbäck har påpekat, »ligger i grannskapet bredvid vägen från Uppsala till Enköping, nära gränsen till Litslena.» O. von Friesen behandlar ortnamnet i *Namn och Bygd* 1930: »På en Runsten vid Nopsgärde... sägs det om en person att han bodde i **herfistam**. Då närmaste by nu heter *Härvesta*, kan icke tvivel råda om att det är denna som avses.» Namnet utgår enligt von Friesen »med all sannolikhet från ett ursprungligt *Hærfinzstapum*, där första leden är gen. av mansnamnet *Hærfinder*... Nu är visserligen namnet *Hærfinder* icke känt från de med latinsk skrift avfattade urkunderna från Sveriges medeltid, men vi kunna på en egendomlig väg konstatera att namnet

en gång varit brukligt i Sverige och t. o. m. i Uppland under vikingatiden. *Herfinnr* var nämligen namnet på en av de isländska landnamsmännens, Sléttu-Biorns, stamfäder på modernet. Han var en uppsvensk man, säger Landnáma, och i sin tur ättling på modernet från en av de berömda sveakungarna med namnet Erik.»

På U 744 förekommer uttrycket **byki · haruistam**; von Friesen och Brate förmoda, att också detta åsyftar Härvesta i Fröslunda socken. Detta är emellertid oriktigt; se U 744.

Brate har i *Svenska runristare* (1925) uppfört U 809 bland Torbjörns arbeten. Bland de där sammanförda ristningarna finnes tre runristare med namnet Torbjörn, vilket Brate icke har iakttagit. Det är icke sannolikt, att någon av dessa mästare har ristat Härvesta-stenen, trots att ristningen företer vissa yttre likheter med den av en Torbjörn signerade U 379.

810. Nopskäl, Fröslunda sn.

Pl. 119.

Litteratur: L 1452, D 1:112. R. Dybeck, Reseberättelse 1862 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 23; K. Strömbäck, Biskopskulla—Fröjeslunda Minne, 1873 (ATA, Brevserie 1); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 57; A. Rylander och A. Karlén, Fornlämningsinventering i Fröslunda sn 1927 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA).

Äldre avbildning: Dybeck, D 1:112.

Runstenen står i en stenig beteshage, 40 m. NNV om mangårdsbyggnaden.

L 1452: »Nopsgärdes trappsten». — Dybeck antecknar i sin reseberättelse för år 1862, att »runstenarna i Noppskäls by [= U 810] och gärde [= U 809] granskades. Båda tarfva snar omvårdnad.» *Sveriges runurkunder*: »Runstensstycket ligger å en af gårdarne i Nopskäl.» — Kyrkoherde Strömbäck uppger, att ett »runstensfragment ... ligger på en af gårdarne i Nopsgärde by, der den, tyvärr, begagnas till tvättbrygga.» Vid Rylanders och Karléns besök år 1927 låg stenen »8 m. från SÖ knuten av boningshuset. I trädgården.» Vid runinskriftsinventeringen år 1941 hade den av gårdsägaren flyttats till sin nuvarande plats och upprests på en cementfot.

Grå granit. Höjd 1,09 m., bredd 0,64 m. Ristningen är djupt huggen med breda, rundade linjer. Huggningstekniken påminner om Balle.

Inskrift:

... auk · ernuiþr · þair ×
 × litu · raisa · stan · þisa ...
 15 20 25 30

... ok Ærnviðr þeir letu raisa stein þenna ...

»... och Ärnvid de läto resa denna sten ...»

Till läsningen: Före 1 **a** finnas nu inga spår av runor. 1 **a** har förlorat hst nedanför bst. 4 **e** är tydligt stunget. 16 **i** är ej stunget. 17 **t** har förlorat bistavarna genom flagring. Genom 20 **a** går en spricka i stenen; bst är dock tydlig. Mellan 26 **a** och 27 **n** finnes ingen runa. 29 **i** är ej stunget. Efter 31 **a** synas numera inga spår av ristning. — Dybeck: ... auk · ernuiþr · þair · · litu · risa · stan · þisa · a ... Läsningen kommenteras: Stafven i $\mathfrak{N}$ uti $\mathfrak{tN}$ är stungen. I inskriften har icke varit ristadt $\mathfrak{Rt|t|t}$ »

Mansnamnet *Ærnviðr* (*Arnvidh*) är känt från hela Norden under medeltiden, men är i runinskrifterna ytterst sällsynt. Vid sidan av det säkra belägg, som U 810 ger, finnes hittills endast ett något osäkert på L 776 Ramsjö, Vittinge sn.